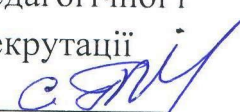

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогічної та вікової психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчово-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.
Протокол № 2 від «16» жовтня 2019 р.

№4516102019

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ АГРЕСІЇ, НАСИЛЬСТВА Й ТРАВМИ

Підготовки магістра

Спеціальності 053 Психологія

Освітньої програми Психологія

Луцьк – 2019

Програма навчальної дисципліни «Психологія агресії, насильства і травми» підготовки магістра, галузі знань 05 Соціально-поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія», за освітньої програмою «Психологія»

Розробник: Кульчицька Анна Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології

Рецензент: Федотова Т.В. - кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології

протокол № 1 від 30 серпня 2019р.

Завідувач кафедри: _____(підпис) (Гошовський Я.О.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету психології та соціології

протокол № 1 від 04 вересня 2019 р.

Голова науково-методичної

комісії факультету _____(підпис) (Іванашко О.Є.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

© Кульчицька А.В., 2019р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Характеристика навчальної дисципліни подається згідно з навчальним планом спеціальності і представляється у вигляді таблиці 1 та таблиці 2.

Таблиця 1

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 05 Соціально-поведінкові науки; Спеціальність: 053 «Психологія»; Освітня програма «Психологія» Освітній ступінь: магістр	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 11-ий __
		Лекції 12 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінари) 14 год. Лабораторні 14 год. Індивідуальні 0 год.
		Самостійна робота 72 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: екзамен

Таблиця 2

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Галузь знань: 05 Соціально-поведінкові науки; Спеціальність: 053 «Психологія»; Освітня програма «Психологія» Освітній ступінь: магістр	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 11-ий __
		Лекції 12 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінари) 10 год. Лабораторні 10 год. Індивідуальні 0 год.
		Самостійна робота 74 год.
		Консультації 14 .
		Форма контролю: екзамен

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

До програми курсу «Психологія агресії, насильства і травми» включені розділи, що стосуються розгляду психологічних проблем агресії, насильства і травми, теоретико-методологічного обґрунтування категоріально-понятійного апарату навчальної дисципліни та прикладні аспекти застосування діагностичних засобів вивчення насильства в таких галузях психологічної науки як соціальна психологія, консультативна психологія, юридична психологія, клінічна психологія, вікова та педагогічна психологія.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія агресії, насильства і травми» є: висвітлення теоретико-методологічних аспектів психології насильства та ознайомлення із прикладними дослідженнями причин та проявів насильства та особливостей прояву насильства у різні вікові періоди.

Завдання вивчення дисципліни «Психологія насильства» є:

- ознайомлення із загальними поняттями сфери агресії, насильства і травми та методами психологічної діагностики;
- ознайомлення із технологіями попередження насильства та агресії в суспільстві, в тому числі , в сім'ї та школі і набуття студентами професійно-консультативної ідентичності.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати**:

- предмет, завдання і методи психології агресії, насильства та травми;
- методи психологічних досліджень психології агресії, насильства та травми, використання їх результатів;
- місце феномену психології агресії, насильства та травми у структурі психологічних знань;
- психологічні структурно-функціональні основи вивчення психології агресії, насильства та травми;
- особливості прикладного використання даних щодо вивчення психології агресії, насильства та травми;

вміти :

- використовувати теоретичні і емпіричні матеріали курсу в таких напрямках психологічної науки як соціальна психологія, консультативна психологія, юридична психологія, клінічна психологія, вікова та педагогічна психологія;
- систематизувати, планувати та контролювати знання з дисципліни з метою вироблення професійної компетентності психолога у консультативній практиці.
- пропонувати, аргументувати й обирати оптимальний спосіб поведінки та діяльності людини на основі її психологічних властивостей переживання насильства;
- здійснювати психологічний вплив на особистість в межах професійно-консультативного спілкування;

- основні теоретико-методологічні засади та понятійний апарат вивчення психології агресії, насильства та травми;
- систему діагностичних засобів, аналізу й оцінки вивчення психології агресії, насильства та травми;

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна може складатись з одного або кількох змістових модулів. Кількість змістових модулів визначається метою та змістом програми і не повинна перевищувати кількості кредитів, передбачених навчальним планом на вивчення дисципліни протягом семестру.

Структура навчальної дисципліни представляється у вигляді таблиці 3 та 4

Таблиця 3

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек	Лаб.	Сем.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Психологія агресії, насильства та травми: теоретичні та прикладні аспекти вивчення.						
Тема 1. Сутність понять агресія, насильство і травма. Джерела та види агресії та насильства.	14	2	2	2	7	1
Тема 2. Основні теорії агресії та насильства. Причини насильницької поведінки	12	2		2	7	1
Тема 3. Біологічні та соціальні детермінанти насильницької поведінки людини	19	2		2	14	1
Тема 4. Становлення насильницької поведінки	8				7	1
Змістовий модуль 2. Агресія, насильство та травма як соціальна деструкція						
Тема 5. Насильства в сім'ї. Головні поняття, форми сімейного насильства	16	2	4	2	7	1
Тема 6. Індивідуальні детермінанти насильства: особистість, установки та гендер	12	2		2	7	1
Тема 7. Агресія та насильство у природних умовах.	10			2	7	1
Тема 8. Насильство і ЗМІ. Інформаційне насильства в школі.	12	2		2	7	1
Тема 9 Методи дослідження агресії, насильства та травми	17		8		9	
Разом за модулем 2	120	12	14	14	72	8

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усь ого	Лек	Лаб.	Сем.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Психологія агресії, насильства та травми: теоретичні та прикладні аспекти вивчення.						
Тема 1. Сутність понять агресія, насильство і травма. Джерела та види агресії та насильства.	16	2	2	2	8	2
Тема 2. Основні теорії агресії та насильства. Причини насильницької поведінки	15	2	2	2	8	1
Тема 3. Біологічні та соціальні детермінанти насильницької поведінки людини	14	2	2	2	6	2
Тема 4. Становлення насильницької поведінки	12				11	1
Змістовий модуль 2. Агресія, насильство та травма як соціальна деструкція						
Тема 5. Насильства в сім'ї. Головні поняття, форми сімейного насильства	15	2	2	2	8	1
Тема 6. Індивідуальні детермінанти насильства: особистість, установки та гендер	14	2		2	8	2
Тема 7. Агресія та насильство у природних умовах.	11			2	8	1
Тема 8. Насильство і ЗМІ. Інформаційне насильства в школі.	14	2		2	8	2
Тема 9 Методи дослідження агресії, насильства та травми	13		2		9	2
Разом за модулем 2	120	12	10	10	74	14

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ**5.1 Теми практичних (семінарських) / лабораторних занять**

Таблиця 5

№з/п	Назва теми	Кількість годин
	Семінарські заняття	
1	Тема 1. Сутність понять агресія, насильство і травма. Джерела та види агресії та насильства.	2
2	Тема 2. Основні теорії агресії та насильства. Причини насильницької поведінки	2

3	Тема 3. Біологічні та соціальні детермінанти насильницької поведінки людини	2
4	Тема 4. Індивідуальні детермінанти насильства: особистість, установки та гендер	2
5	Тема 5. Насильства як форма порушення психологічних меж особистості.	2
9	Тема 6. Насильства і ЗМІ. Інформаційне насильства в школі..	2
7	Тема 7. Агресія та насильства у природних умовах.	2
Всього		14
<i>Лабораторні завдання</i>		
1	Тема.1. Сутність понять агресія, насильство і травма. Джерела та види агресії та насильства.	2
2	Тема2. Насильства в сім'ї та школі. Головні поняття, форми сімейного та шкільного насильства	4
3	Тема 3. Методи дослідження агресії, насильства та травми	8
Всього		14

5.2 Самостійна робота

Таблиця 6

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Насильство та агресивність. Визначення насильства та агресії, види агресії. Вид роботи: підготовка до семінару	7
2.	Тема 2. Основні теорії насильства. Причини насильницької поведінки Вид роботи: конспектування першоджерел, підготовка до семінару	7
3.	Тема 3. Методи систематичного дослідження насильства Вид роботи: підготовка до семінару	7
4.	Тема 4. Становлення насильницької поведінки Вид роботи: конспектування першоджерел, підготовка до семінару	7
5.	Тема 5. Біологічні основи насильницької поведінки людини Вид роботи: підготовка до семінару	7
6.	Тема 6. Зовнішні детермінанти насильства. Соціальні детермінанти насильства. Вид роботи: підготовка до семінару	7
7.	Тема 7. Індивідуальні детермінанти насильства: особистість, установки та гендер. Вид роботи: підготовка до семінару	7
8.	Тема 8. Насильства у природних умовах. Вид роботи: підготовка до семінару	7
9.	Тема 9. Насильства і ЗМІ. Вид роботи: підготовка до семінару	7

10.	Завдання для самостійного вивчення та осмислення Прочитайте та проаналізуйте із книги Титаренко Т. М. «Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності» наступні теми та напишіть анотацію, тези, есе (на вибір) Вид роботи: підготовка до семінару	9
	Разом	72

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Не передбачено

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ (табл. 5). Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Таблиця 7

Поточний конт(мах = 40 балів)роль							Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1							Модуль 2		
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			МКР 1	МКР 2	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	30	30	100
5	5	6	6	6	6	6			

Шкала оцінювання

Таблиця 8

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Батаршев А.В. Многофакторный личностный опросник Р.Кэттелла: Практическое руководство. / Батаршев А.В – М.: ТЦ Сфера, 2002.
2. Безпалько О.В. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс/ Безпалько О.В, Зверева І.Д., Кияниця З.П., та інш./ За заг. ред.: Зверєвої І.Д., Петрович Ж.В. – К., Фенікс, 2007.
3. Безпальча Р. Гендер і Ми. Інтегрування гендерного підходу в освіту та виховання. Навчально-методичний посібник для шкільної та студентської молоді. / Безпальча Р. – К., 2009.
4. Безпальча Р. Запобігання торгівлі жінками та насильству в сім'ї: основи проведення тренінгів. / Безпальча Р. – К., 2004.
5. Безпальча Р. Тренерська валіза. Тренінг «Попередження насильства в сім'ї». / Безпальча Р. – К., Главник. - 2006. (Серія «Психологічний інструментарій»).
6. Бойко О.В. Насильство в сім'ї як форма дезорганізації сім'ї./ Бойко О.В. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип.19.
7. Бондарчук О.І Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. /Бондарчук О.І. – К.: МАУП, 2006.
8. Брижик В.О. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази з питань попередження насильства над дітьми в сім'ях та поза нею/Авт.: Брижик В.О., Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Христова Г.О./ За заг. ред. Журавель Т.В., Христової Г.О. – К., ТОВ «К.І.С.», 2010.
9. Вагин І.О. Психологія зла. Практика рішення конфліктів. / Вагин І.О. – СПб.: Питер, - 2001.(Серія «Сам себе психолог»).
10. Валкер Л. Матеріали з проблеми попередження домашнього насильства /Валкер Л. – К., 2000.
11. Валкер Л. Психосоціальна теорія набутої безпорадності. /Валкер Л. Видання Winrock International.K., 2000.
12. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – 2-е вид., допов., уточ. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2003.
13. Гошовська Д. Психологічна допомога різним категоріям осіб»: методичні рекомендації до самостійної роботи. – Луцьк, 2018. - 16с.
14. Гошовський Я. Психодіагностичний інструментарій для роботи з депривованими підлітками (ГРДУ, тривожність, невротизація) / Я. Гошовський / Ревіталізація психогенези депривованої особистості : [монографія] / За заг. ред. проф. Я. Гошовського. – Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2015. – С. 331-356.
15. Гошовський Я. Психолого-педагогічні засади ресоціалізації депривованої особистості: основні концептуальні положення // Ярослав Гошовський / Resocjalizacja mlodocianych przestepcow na Ukraine i w Polsce : monografia. Red. P. Husak. Lublin : Wydawnictwo POLNYMNI Spolka z.o.o. 2019. – S. 74-97.
16. Грицевич О.В Попередження насильства над дітьми. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази. Укл. Журавель Т.В., /Авт. колектив:., Грицевич О.В Лозован О.М., Онишко Ю.В. – К.: Видавничий дім «Калита». 2007.
17. Зверева І. Д. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах: навчально-тренінговий модуль із підготовки спеціалістів центрів

соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / За ред.: Звереві І. Д., Петрочко Ж. В. – К.: Держсоцслужба, 2008.

18. Коць М. О. Практика психодіагностики та психокорекції в онтогенезі : методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни / Михайло Онисимович Коць. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. – 19 с.

19. Кочемировська О.О. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. За заг. ред. Кочемировської О.О. - Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010.

20. Кульчицька А. В. Особливості формування синдрому емоційного вигорання у працівників державних установ / А.В. Кульчицька// Психічне здоров'я працівників державних установ : [монографія] / за заг. ред. Л. В. Засекиної , А. В. Кульчицької. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – 165 с.

21. Кульчицька А.В. Психологія агресії, насильства і травми. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів напряму підготовки «Психологія» освітньої програми «Психологія» ОКР «магістр» / А.В. Кульчицька; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, - Луцьк: Волиньполіграф, 2018.-16 с.

22. Кульчицька А.В. Психологія агресії, насильства і травми. Методичні рекомендації до практичних занять для студентів напряму підготовки «Психологія» освітньої програми «Психологія» ОКР «магістр» / А.В. Кульчицька; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, - Луцьк: Волиньполіграф, 2018. -16 с.

23. Кульчицька А.В. Психологія агресії, насильства і травми. Методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів напряму підготовки «Психологія» освітньої програми «Психологія» ОКР «магістр» / А.В. Кульчицька; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, - Луцьк: Волиньполіграф, 2018.-16 с.

24. Лавриненко Н.В. Жінка: самореалізація в сім'ї та суспільстві (гендерний аспект)/ Лавриненко Н.В. -К.,1999.

25. Макрідіна Л.Сучасні технології навчання. Формування творчої особистості. /Макрідіна Л. // Рідна школа. - № 6.

26. Максименко С.. Насильство над жінками /Під ред. С. Максименко //Практична психологія та соціальна робота. – К., 1999 - № 5,6.

27. Максимович Л. Проблема насильства: стратегія запобігання, перспективи подолання. Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві. / Максимович Л., Гук Л. - Львів, 2000.

28. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ. 2008.

29. Мороз Л. Насильство в сім'ї як соціально-правова система. - / Мороз Л. Зб.: Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві. - Львів,2000.

30. Моховіков О.М. Жінка і насильство. Посібник для консультативної допомоги жінкам у кризових станах. / Моховіков О.М., Херсонський Б.Г.. Видання Жіночого консорціуму ННД-США. - К.,1999.

31. Насильство в сім'ї як об'єкт кримінологічних досліджень /Бойко О.В // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип.18.

32. Онишко Ю.В. Проблеми психіатричної допомоги жінкам - жертвам насильницьких дій /Онишко Ю.В. // Архів психіатрії. – 2000. - №1-2(20-21).

33. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник/ За ред. Г. С. Сазоненко. - К.: Гопак, 2000.
34. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / Пехота О. М., Кіктенко А.З та ін. – К.: А.С.К., 2004.
35. Проект «Проблеми жінок в Україні». Дослідження Київського міжнародного інституту соціології - 1999 р.
36. Проект ГАРМОНІЯ. «Суспільна програма запобігання насильству в сім'ї». Львів, 2000 р.
37. Шулер А. Насилля в сім'ї. Як боротися з ним державі. /Під ред. А. Шулер. – Москва, 1999

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Визначення агресії, насильства та травми.
2. Насильство як поведінка, намір.
3. Види агресії та насильства.
4. Ворожа (емоційна, імпульсивна) та інструментальна агресія.
5. Реактивна та проактивна агресія.
6. Деструктивна та конструктивна агресія.
7. Теоретичні підходи до вивчення насильства.
8. Когнітивні моделі насильницької поведінки.
9. Насильство як набута соціальна поведінка (теорія соціального наuczіння).
10. Насильство як примусова дія.
11. Сімейні взаємини, стиль сімейного керівництва, моделі сімейного впливу у становленні насильницької поведінки.
12. Взаємодія з ровесниками як чинник насильства.
13. Моделі агресії та насильства в ЗМІ.
14. Вплив когнітивних процесів на розвиток насильства: виникнення, закріплення, апробація і корекція агресивних форм поведінки.
15. Стійкість насильницької поведінки.
16. Засвоєння насильницької поведінки.
17. Дослідження насильницької поведінки за допомогою опитування: анкети, особистісні шкали, оцінювання іншими.
18. Проективні методи.
19. Спостереження за агресією. Лабораторні спостереження.
20. Ігрові міри насильства.
21. Роль спадкового чинника у формуванні насильницької поведінки людини.
22. Аномалії, пов'язані з Y- та X-хромосомами.
23. Гормони та агресивна поведінка.
24. Центральна нервова система та агресивність (взаємозв'язок головного мозку і навколишнього середовища).
25. Вплив збудження на агресивність та вплив насильства на збудження.
26. Фрустрація як передумова насильства. Від фрустрації до насильства.
27. Вербальний та фізичний напад: реальна та уявна провокація до насильства.
28. Характеристики об'єкта насильства – стать та раса об'єкта як передумова насильства.
29. Шум і агресія (ефект тісноти, вплив забрудненого повітря на агресію).

30. Зовнішні детермінанти насильницької поведінки (індивідуальні характеристики, різноманітні предмети, мас-медіа).
31. Насильники як агресори. Установки, система цінностей та насильства.
32. Гендер і насильства: чоловіки і жінки як агресори, чоловіки і жінки як об'єкти насильства.
33. Алкоголь: моделі впливу алкоголю на агресивність поведінки.
34. Сексуальне насильство.
35. Вікові групи споживачів екранного насильства.
36. Роль виховання у сприйнятті агресивного за змістом відеоматеріалу.

Рекомендації батькам.

37. Катарсис як поведінкова форма агресії: зняття напруження за допомогою агресивних дій. Емоційний катарсис.
38. Вплив моделей ненасильницької поведінки.
39. Когнітивні методи контролю насильства (атрибуції, пом'якшувальні обставини, пробачення та виправдання).
40. Індукція несумісних реакцій: емпатія, гумор та помірне сексуальне збудження як засоби запобігання насильства.